

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Oscar Karlsson

Barnets vilja och rätten att komma till tals i vårdnadstvister

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Uta Bindreiter

Termin: HT2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
1 INLEDNING	3
1.1 Övergripande syfte	3
1.2 Frågeställningar	3
1.3 Avgränsningar	3
1.4 Perspektiv och metod	3
1.5 Forskningsläge	4
1.6 Material	4
1.7 Disposition	5
2 ALLMÄNT OM VÅRDNADSTVISTER	6
3 BARNETS BÄSTA	7
3.1 Framväxten av regleringen om barnets bästa i svensk rätt	7
3.2 Barnets bästa i barnkonventionen	7
3.3 Barnets bästa i svensk rätt	9
4 BARNETS VILJA OCH RÄTTEN ATT KOMMA TILL TALS	12
4.1 Framväxten av regleringen om barnets vilja i svensk rätt	12
4.2 Barnets vilja i barnkonventionen	13
4.3 Barnets vilja i svensk rätt	14
4.4 Barnets rätt att komma till tals	16
4.5 Rättsfall	17
4.5.1 NJA 1995 s. 398 Betydelsen av en 13-årig flickas vilja	17
4.5.2 RH 1998:2 Betydelsen av 11-årig pojkes vilja	18
4.5.3 T 9396-14 Betydelsen av 17-årig flickas vilja	19
4.5.4 T 8195-10 Betydelsen av en 12-årig flickas vilja	20
4.5.5 T 2976-12 Betydelsen av en 15-årig pojkes vilja	22
5 ANALYS	24
5.1 Vilken betydelse har barnets vilja i vårdnadstvister?	24

5.2 Finns det en rätt för barnet att komma till tals i vårdnadstvister?	27
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	28
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	29

Summary

In the modern society where divorces are common, difficult questions about custody can arise. Even though most people solve the conflicts either alone or come to agreements with the help of the court, there will be times where a courts order is necessary. This essay is about the material assessment the judges have to make in a case about custody. The judge's primary consideration in these matters is supposed to be the child's best interest. The child's own view in the matter shall also be given weight. This is according to the main articles in UN convention on the Rights of the Child, which Sweden has ratified but not yet incorporated.

This essays focus is to give an explanation to what the child's best interest is and how much weight is given to the child's own views in the matter of custody. Also whether there is a right for the child's own views to be expressed in according to Swedish law.

It was quite obvious that the area in question is rather vague and not at all easy to define. The conclusion is that the rules are supposed to be that way to make it possible for individual judgements which focuses on the child's best in that particular case. A child's best is going to vary depending on what needs and circumstances are surrounding that child. Even though this is something necessary it also leads to a somewhat unpredictable field of Swedish family law.

Sammanfattning

I det moderna samhället är skilsmässorna vanliga och frågan vem som ska ha vårdnaden över barnen kan bli problematisk. Även om de flesta löser frågan själva eller kommer överens med hjälp av domstolen i olika samarbetsamtal så kommer det uppstå situationer där detta inte är tillräckligt och frågan måste lösas efter huvudförhandling i domstol. Detta arbete är en fördjupning i den materiella bedömningen domstolen har att göra i mål om vårdnad av barn. Grunden för domstolens bedömning är barnets bästa. Barnets egen vilja ska även beaktas. Detta är åtaganden Sverige har tagit på sig genom ratificeringen av Barnkonventionen.

Arbetet är tänkt att fördjupa sig i hur svensk rätt ser ut på området. Vad är barnets bästa? Finns det en rätt för barnet att komma till tals i vårdnadsfrågor och vilken betydelse ska barnets vilja ha i domstolsbedömningen?

Ganska tidigt konstaterade jag att reglerna är vaga och att tydliga slutsatser är svåra att dra. Barnets bästa är ett brett begrepp och i vilken mån barnets egen vilja ska beaktas i förhållande till andra omständigheter som grundar sig i barnets bästa är inte helt enkelt att fastslå. Systemet är uppbyggt på ett sätt att reglerna ska vara flexibla så att barnets bästa kan tillämpas individuellt i det enskilda fallet. Detta leder till en avsaknad av preciseringar i både lagtext och rättsfall och således till en avsaknad av förutsägbarhet på området.

1 Inledning

1.1 Övergripande syfte

Arbetets övergripande syfte är att undersöka hur barnets vilja och rätt att komma till tals får betydelse vid domstolsbedömningen i mål om vårdnad.

1.2 Frågeställningar

För att uppfylla syftet ska jag försöka besvara de tre följande

frågeställningarna: Vad är barnets bästa i vårdnadstvister?

Finns det en rätt för barnet att komma till tals i vårdnadstvister?

Samt min huvudsakliga frågeställning, i vilken omfattning beaktas barnets vilja och vilka faktorer är det som påverkar bedömningen?

1.3 Avgränsningar

Barnkonventionen kommer beskrivas översiktligt men Sveriges förpliktelser och huruvida vi uppfyller dessa lämnas utanför. Överlag lämnar jag de processuella frågorna vid vårdnadstvister utanför arbetet och således också domstolens möjligheter att besluta om samarbetsformer. Arbetet kommer fokusera på vårdnad av barn, därmed faller umgänge samt boende utanför även om det ofta vävs samman och till stor del består av samma bedömningar.

1.4 Perspektiv och metod

Arbetet är en beskrivning och analys av gällande rätt i Sverige med hjälp av rättsfall, förarbeten, lagtext och doktrin. Således gör jag studien utifrån en

rättsdogmatisk metod.¹ Barnets bästa och dess möjlighet att påverka utgången av vårdnadstvister ligger i fokus och ett barnperspektiv kommer således ligga till grund för arbetet.

1.5 Forskningsläge

Vårdnadsfrågorna är en viktig del av familjerätten och det finns en del skrivet om ämnet. Några aktuella arbeten som publicerats de senaste åren är Vårdnad boende och umgänge av Mats Sjösten 2014, Barnets bästa av Anna Singer 2012 samt en artikel av Eva Ryrstedt i Svensk juristtidning 2009, Barnets bästa och vilja i domstol.

1.6 Material

Det material jag valt att använda mig av är som utgångspunkt föräldrabalken samt förarbetena. Detta fördjupas med hjälp av offentliga utredningar samt relevant doktrin på området. Doktrin som jag arbetat med är skriven av Sjösten, Singer och Ryrstedt som nämnts under forskningsläge. Även Schiratski, barnrättens grunder och Saldeen, Barn och föräldrarätt har använts.

Rättsfallen som tagits med och diskuteras är utvalda på den grunden att de handlar om barnets vilja och där domstolen fört en tydlig diskussion och tagit ställning till detta.

Vad gäller källkritik är det värt att nämna att jag återkommande använt mig av offentliga utredningar på grund av dess omfattning inom familjerätten. Viktigt är dock att komma ihåg att alla delar av en SOU inte ligger till grund för lagstiftningen. Detta gäller speciellt SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag, som inte än har lett till någon proposition.

¹ Se Korling, Zamboni (2013) s. 21ff.

1.7 Disposition

I kapitel två beskrivs översiktligt vårdnadsprocessen för att ge förståelse för ämnet. I kapitel tre om barnets bästa lägger jag en grund för de bedömningsgrunder som används i vårdnadstvister. Detta görs för att ge en förståelse av den helhetsbedömning som domstolarna gör och vilken barnets vilja är en del av. I kapitel fyra om barnets vilja beskriver jag mitt huvudsakliga fokusområde för arbetet. Inledande beskriver jag framväxten av regleringen samt barnkonventionens roll. Därefter gällande rätt angående barnets vilja. Vidare i kapitlet beskrivs den rätt som finns för barnet att komma till tals i vårdnadsfrågan. Temat barnets vilja belyser jag sedan med ett antal rättsfall. I analysdelen som är kapitel fem försöker jag besvara mina huvudsakliga frågeställningar.

2 Allmänt om vårdnadstvister

Att ha vårdnaden över ett barn innebär enligt den juridiska betydelsen att vårdnadshavaren rättsligt sett ansvarar för barnet men vanligtvis innefattar det även den faktiska vårdnaden om barnet i vardagen.²

En vårdnadstvist uppstår då vårdnaden innehas av en eller båda föräldrarna och när någon av dem vill få en ändring av detta enligt 6 kap 5 § föräldrabalk (SFS 1949:381).³ Rätten kan då anförtro vårdnaden åt ena föräldern eller bestämma att den ska vara gemensam. Gemensam vårdnad kan beslutas mot ena föräldrarnas vilja om det är vad som är bäst för barnet men inte om båda motsätter sig det. Det första steget för domstolen är således att bedöma huruvida det ska vara gemensam eller ensam vårdnad där föräldrarnas samarbetsförmåga får betydelse.⁴

Vårdnadsfrågan är indispositiv vilket är viktigt på så sätt att rätten ska se till att frågorna blir ordentligt utredda.⁵ Situationen för både barn och föräldrar i en vårdnadstvist är såklart påfrestande och olika samarbetsamtal kan beslutas av rätten. Detta kan beslutas utan samtycke från föräldrarna med målet att komma fram till en lösning utan att hamna i huvudförhandling.⁶ Samarbetsamtal är en väldigt vanlig lösning och ett första steg för många vårdnadstvister, vissa löser frågan själva utan någon hjälp från domstol och det är få gånger frågan måste lösas vid huvudförhandling.⁷ Det fortsatta arbetet kommer huvudsakligen fokusera på den materiella bedömningen när frågan måste lösas i domstol.

² Se Sjösten (1999/00) s. 347.

³ Fortsättningsvis förkortad FB.

⁴ Se Saldeen (2013) s. 216.

⁵ Se Saldeen (2013) s. 204.

⁶ Ibid s. 204 f.

⁷ Se Ryrstedt (2005/06) s. 305.

3 Barnets bästa

3.1 Framväxten av regleringen om barnets bästa i svensk rätt

Barnets bästa är något som funnits i svensk rätt väldigt länge och redan från 1920-tal kan man se hur familjerättsliga bedömningar grundar sig i barnets bästa.⁸ I och med att skilsmässorna ökade på 70-talet ändrades även vårdnadsreglerna och det blev möjligt för föräldrar som inte längre bor tillsammans att ha gemensam vårdnad.⁹

1998 öppnades möjligheten för domstolen att döma ut gemensam vårdnad mot ena föräldrarnas vilja med barnets bästa som grund.¹⁰ Detta ledde till att mellan 1998 och 2006 fanns det nästan en presumtion om gemensam vårdnad, det krävdes tydliga samarbetsvårigheter för att frångå detta. Tanken var att ett gemensamt ansvar bidrar för barnet till en bra kontakt med båda föräldrarna.¹¹ När reglerna ändras 2006 blev det ett krav att föräldrarna skulle kunna samarbeta i viss mån för att gemensam vårdnad skulle utdömas och presumtionen försvann.¹²

3.2 Barnets bästa i barnkonventionen

Barnets bästa är en grundpelare i barnkonventionen och återfinns i art 3:

”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska barnets bästa komma i främsta rummet.”

Artikelns riktning till stater och inte enskilda.¹³ I den engelska versionen står det att barnets bästa är *en* huvudsaklig grund som ska beaktas men

⁸ Se SOU 1997:116 s. 140.

⁹ Se Singer (2014) s. 349 f.

¹⁰ Se SOU 2005:43 s. 109.

¹¹ Se Singer (2014) s. 351.

¹² Se Ryrstedt (2009) s. 1013.

¹³ Se Schiratzki (2014) s. 30.

således inte den enda och andra intressen kan därför vara av stor vikt. Detta blir inte helt tydligt i den svenska versionen.¹⁴ Barnets bästa är en materiell rättighet som är möjlig att direkt åberopa i konkreta fall.¹⁵ Det är en rättighet som ska vara flexibel och det krävs att barnets bästa bedöms individuellt. Alla de faktorer som spelar roll för bedömningen av barnets bästa kan i vissa fall stå i kontrast med varandra och således måste en samlad bedömning göras.¹⁶ Bedömningen av vad som är barnets bästa ska göras utifrån de allmänna förutsättningar som föreligger den dagen. Barnets bästa är nämligen inte ett fast begrepp utan något som ändras med tiden och samhällsutvecklingen.¹⁷

Ett barnperspektiv är viktigt där respekt ges till barnet som en egen person och inte bara tillhörig föräldern. Detta krävs för att man ska kunna göra bedömningar individuellt genom att se saker från barnets synvinkel.¹⁸

Barnkonventionen är gällande rätt i Sverige på det planet att den är folkrättsligt bindande i och med att man ratificerat konventionen. Den är dock inte inkorporerad i svensk rätt. Om konventionen istället skulle bli svensk lag skulle det innebära förändringar och lagen skulle behöva tillämpas i direkta frågor av tjänstemän på svenska myndigheter.¹⁹ En utredning har nyligen gjorts och publicerats på begäran av regeringen om en inkorporering av barnkonventionen i svensk rätt i enlighet med regeringens vilja.²⁰ Detta har dock ännu inte skett.

¹⁴ Ibid. s. 30.

¹⁵ Se SOU 2016:19 s. 102.

¹⁶ Ibid. s. 103 f.

¹⁷ Se SOU 1997:116 s. 131.

¹⁸ Ibid. 6.2.4 s138.

¹⁹ Se SOU 2016:19 s. 22.

²⁰ Ibid. s. 19

3.3 Barnets bästa i svensk rätt

Som jag beskrivit i min översiktliga redogörelse för den svenska regleringen av vårdnadstvister så ska rätten vid de beslut de tar alltid sätta barnets bästa i främsta rummet som framgår av 6 kap 2a § FB där det stadgas:

”Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.”

6 kap 2a § fungerar som en portalparagraf till de mer konkreta paragraferna i 6 kap FB. Barnets bästa är således vad som ska ligga till grund för de beslut som görs enligt kapitlet. Det finns inget rättviseperspektiv för föräldrarna utan det avgörande är barnets bästa.²¹

Ett tydligt barnperspektiv är något som genomsyrar reglerna om vårdnad av barn och det innebär att man ska försöka se situationen så som barnet ser det och analysera olika konsekvenser besluten kan få för barnet.²² Tanken är att barnen ska erkännas ett egenvärde separat från föräldrarna och beslutsfattare i frågor som rör barnen ska ha detta perspektiv som utgångspunkt vid de beslut de fattar.²³

Bedömningen vid val av vårdnadshavare och vad som är barnets bästa är varken enkel eller styrd av tydliga riktlinjer. Barnets bästa innefattar inte bara situationen som den ser ut just nu utan är även en prognos om

²¹ Se Prop. 2005/06:99. s. 39.

²² ibid. s. 39.

²³ Se SOU 1997:116 s. 138.

framtiden. Tanken är att hänsyn ska tas till omständigheter som kan komma att ändras med tiden och med barnets utveckling.²⁴ Då alla familjesituationer skiljer sig åt blir även bedömningen olika från fall till fall och således blir det svårt att ge tydliga riktlinjer i praxis.²⁵

Det är en individuell bedömning som ska göras av vad som är bäst för just detta barn. Alla barn har olika behov beroende på deras levnadssituation och barnets bästa kan vara olika beroende på vem det handlar om.²⁶

Barnets bästa grundar sig allmänt i att barnet har rätt till god fostran, trygghet och omvårdnad. Detta är grundläggande behov som tillgodoses av lämpliga vårdnadshavare och ger inte så mycket vägledning.²⁷ Lagstiftaren har mer konkret nämnt några grunder som särskilt ska beaktas i lagtexten, vilka är; risken för att barnet far illa, behovet av nära och god kontakt med båda föräldrarna samt barnets egen vilja. Att vissa delar finns uttryckligen i lagen beror på att det är centrala grunder som ska beaktas genom att särskilt fästa uppmärksamhet på just dessa grunder.²⁸ Valet att barnets bästa inte preciserats mer i lagtexten är för att underlätta en flexibel tillämpning av regeln.²⁹

Barnets behov av kontakt med båda föräldrarna har tidigare vägt väldigt tungt och i många fall utslagsgivande då den föräldern som bäst hade bidragit till att barnet fick kontakt med båda föräldrarna ofta tillerkändes vårdnaden. Detta har delvis förändrats och denna grund ställs nu mot andra intressen.³⁰ Barnets nära relation med båda föräldrarna är något som fortfarande är viktigt och får stor betydelse då barnet mår bra av att känna samhörighet med båda föräldrarna. Det har samband med vårdnadsfrågan på det sättet att vårdnadshavaren kan främja barnets umgänge med den andra

²⁴ Se SOU 2016:19 s. 104.

²⁵ Se Saldeen (2013) s. 228.

²⁶ Se Sjösten (2014) s. 43.

²⁷ Se Singer (2012) s. 119.

²⁸ Se Sjösten (2014) s. 43.

²⁹ Se Prop. 2005/06:99 s. 40.

³⁰ Se Singer (2012) s. 120.

föräldern och således läggs vikt vid om någon motverkar detta.³¹ Detta blir såklart sekundärt i förhållande till en risk att barnet far illa.³²

Att risken för att barnet far illa infördes i lagen som en särskild grund berodde på konsekvenserna av att gemensam vårdnad tidigare varit en presumtion. Det kunde utdömas gemensam vårdnad trots att det framkommit påståenden om övergrepp. Efter ändringen ska risken för att barnet far illa väga tungt och även övergrepp mot andra i familjen ska vägas in i bedömningen. Det är inget krav på att det finns en fällande dom mot en av föräldrarna eller att det ens har väckts åtal, beviskravet är lägre än i brottmål.³³

Barnets vilja är den sista grunden som särskilt markerats av lagstiftaren vilket kapitel 4 och min huvudsakliga avhandlingsdel kommer handla om.

I praxis har även kontinuitetsprincipen växt fram som en viktig grund vid bedömningen av vårdnadstvist och handlar om hur barnet har vant sig vid den miljö barnet lever i och att man således som utgångspunkt inte vill flytta barnet från denna.³⁴ Att barnet har syskon i det nuvarande hemmet är något som exempelvis kan ge vikt åt kontinuitetsprincipen.³⁵

Barnets behov av en nära relation med båda föräldrarna ställs ofta mot kontinuitetsprincipen och en avvägning måste göras. I de fall kontinuitetsprincipen väger tungt kan konsekvensen bli att en förälder som motverkar umgänge med den andra föräldern ger sig bättre förutsättningar att få vårdnaden med hänsyn till kontinuitetsprincipen.³⁶ Detta ser man tydligt i NJA 1998 s. 675 där modern anförtros vårdnaden trots ett aktivt umgängessabotage på grund av kontinuitetsprincipen genom att det inte skulle vara till barnets bästa i detta fall att helt byta miljö och livssituation.

³¹ Se Saldeen (2013) s. 230.

³² Se Sjösten (2014) s. 49.

³³ Se Singer (2012) s. 122.

³⁴ Ibid. s. 125.

³⁵ Se Dahlstrand (2004) s. 40.

³⁶ Se Sjösten (2014) s. 76.

4 Barnets vilja och rätten att komma till tals

4.1 Framväxten av regleringen om barnets vilja i svensk rätt

Barnets möjlighet att komma till tals i vårdnadsprocessen har tidigare varit omdiskuterad och det har förekommit lagförslag om att barn skulle få processbehörighet och kunna föra sin talan i domstol. Det föreslogs i en utredning om barnets rätt som startade 1977 att barn skulle ha talerätt i bland annat vårdnads mål, tanken var att den skulle vara av begränsad art och att den skulle fokusera på att föra fram barnets åsikter i frågan. Förslagen ledde dock inte till någon lag då man istället valde att fokusera på samförståndslösningar och de fanns därför inte med i propositionen.³⁷

Genom Sveriges anslutning till barnkonventionen i början av 90-talet förändrades läget och frågan om barns rätt att komma till tals i bland annat vårdnadsfrågor togs upp på nytt. Detta ledde till att rätten att komma till tals på olika sätt fördes in i föräldrabalken genom proposition 1994/95:224.³⁸ Det fastslogs dock att barn även fortsättningsvis inte skulle ha talerätt utan att deras rätt att komma till tals skulle tillgodoses genom att domstolen fick en skyldighet att redovisa och beakta barnets vilja.³⁹ 2006 gjordes en reform och barnets vilja fördes ihop med barnets bästa i 6 kap 2a §.⁴⁰ Lagkommittén ansåg att trots barnets vilja skulle ha beaktats sedan förra ändringen 1996 har domstolarna varit bristfälliga i att redovisa och ge vikt åt barnets vilja. Dem ansåg att för höga krav på precisa uttalanden från barnen tidigare har ställts.⁴¹

³⁷ Se Prop. 1994/95:224 s. 12 f.

³⁸ Se Saldeen (2013) s. 182.

³⁹ Se Prop 1994/95:224 s. 32.

⁴⁰ Se Singer (2012) s. 32.

⁴¹ Prop 2005/06:99 s. 45.

Utvecklingen har sedan fortgått och det blev 2010 möjligt för socialtjänsten att prata med barn i barnavårdsutredningar utan vårdnadshavarens samtycke, något som är viktigt för att förutsättningslöst utreda barnets vilja.⁴² Barnets vilja och dess betydelse härleds ur det växande synsättet att barnet ska ses som en egen person där respekt för barnets person och egenart ska vara viktigt.⁴³

4.2 Barnets vilja i barnkonventionen

När det gäller barnets vilja i vårdnadstvister ligger grunden för den svenska regleringen i barnkonventionen. Barnets vilja är precis som barnets bästa en grundpelare i barnkonventionen.⁴⁴ I art 12 barnkonventionen stadgas att:

”Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

För detta ändamål ska barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.”

Den första delen av första stycket handlar om rätten att få uttrycka sina åsikter vilket är något staten ska ge möjlighet till. Detta ska ges till de barn som är i stånd att bilda egna åsikter.⁴⁵

Det finns således ingen uttrycklig åldersgräns i artikeln. Det krävs inte mycket för att vara i stånd att bilda egna åsikter och barn kan uttrycka sina åsikter på väldigt olika sätt. Således ska även mindre barn få rätten att uttrycka sig.⁴⁶

⁴² Se Singer (2012) s. 33.

⁴³ *ibid.* s. 33.

⁴⁴ SOU 2016:19 s. 87.

⁴⁵ *Ibid.* s. 109.

⁴⁶ SOU 1997:116 s. 174.

Den andra delen i första stycket är att åsikterna ska tillmätas betydelse utifrån ålder och mognad. Även här finns ingen konkret ålder när detta ska göras. Barnets åsikter måste bedömas från fall till fall och mycket kan spela roll utöver ålder, däribland mognad, kultur, utveckling osv. Mognad menas enligt barnkonventionen barnets förmåga att förstå, utvärdera och genom konsekvenstänkande ta ett beslut i ett konkret fall.⁴⁷

4.3 Barnets vilja i svensk rätt

Barnets vilja återfinns i svensk rätt i 6 kap 2 a § 3st där det står:

”Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.”

Regleringen om att barnets vilja ska beaktas blir betydelsefull för att visa att det är en viktig grund att beakta vid bedömningen och ett sätt att få reda på vad som är barnets bästa, därför ska barnets åsikter och tankar föras fram i processen.⁴⁸ Barnets vilja får ibland avgörande betydelse som en ensam omständighet, detta blir fallet när det är svårt att fastställa vad som är barnets bästa.⁴⁹

I vilken grad barnets vilja ska beaktas beror på barnets ålder och mognad. Ett barn som är äldre och mer moget ska således ha en mer avgörande vilja och betydelsen av detta ökar ju äldre barnet blir. Det finns ingen uttalad åldersgräns i paragrafen. Detta då alla barn har olika förutsättningar och är olika mogna.⁵⁰

Gränsen för när ett barns vilja ska beaktas blir svår att dra och det skiljer sig från fall till fall. Det som gör det ännu svårare att fastställa är att barnets vilja ofta är en del i en bedömning med flera andra grunder som ska

⁴⁷ SOU 2016:19 s. 110 f.

⁴⁸ Se Sjösten (2014) s. 51.

⁴⁹ Ibid. s. 54.

⁵⁰ Prop. 1994/95:224 s. 35.

beaktas.⁵¹ När barnet nått en viss ålder och mognad ska dock deras vilja få mycket stor betydelse och barnets önskan ska följas, när denna punkt är nådd är dock inte heller lätt att fastställa.⁵² De allra minsta barnens vilja blir helt utan betydelse och i dessa fall kan domstolen välja att inte ta hänsyn till dem.⁵³ Jämför man med andra bestämmelser i föräldrabalken där barnets vilja ska beaktas sägs det i 4 kap 5 § FB att den som fyllt tolv år inte får adopteras utan sin egen vilja, beaktande av viljan kan dock även göras rörande de barn som är betydligt yngre än tolv år.⁵⁴

Även den omständigheten att barnets uttalanden inte alltid speglar dess egen vilja på grund av lojalitet och hänsyn till en förälder, ska tas med i bedömningen.⁵⁵ Barnet kan påverkas av sina föräldrar på olika sätt och dess egen vilja kan således vara svår att fastställa.⁵⁶

Hur man tar reda på barnets vilja måste skilja sig mellan de olika åldrarna, när barnen är små är det lämpligt att den som utreder barnets vilja samtalar med personer i barnets omgivning för att därigenom skapa sig en uppfattning.⁵⁷

Det är inget tvång för barnet att uttrycka sin vilja och tanken är inte att denna ska behöva välja mellan sina två föräldrar. Det är en del i en helhetsbedömning som görs för att fastställa barnets bästa.⁵⁸ Barnets vilja måste inte heller vara uttrycklig och bestämd utan även andra uttryck barnet ger ska tas med i bedömningen. Det kan vara var barnet vill gå i skolan, var det vill bo eller att ena föräldern har mer tid att umgås med barnet.⁵⁹

⁵¹ Se Sjösten (2014) s. 53.

⁵² Ibid. s. 54.

⁵³ Se Prop. 1994/95:224 s. 53.

⁵⁴ Se Valin och Vängby (2010) 6.22 (kommentaren till 6 kap 2a§ FB).

⁵⁵ Se Sjösten (2014) s. 53.

⁵⁶ Se Singer (2012) s. 123.

⁵⁷ Se Prop. 2005/06:99 s. 46.

⁵⁸ Se Sjösten (2014) s. 54.

⁵⁹ Se Prop. 2005/06:99 s. 45.

4.4 Barnets rätt att komma till tals

I och med skyldigheten att ta hänsyn till barnets vilja finns det en skyldighet för domstolen att se till att barnet har haft möjlighet att få uttrycka sin vilja i frågan, om inte detta gjorts och det borde med tanke på ålder och mognad ska utredningen kompletteras.⁶⁰ I 19 kap 4 § FB står det att den som verkställer utredningen ska om det inte är olämpligt söka klarlägga barnets inställning och redovisa den för domstolen.

Skulle föräldrarna vara överens om frågan kan det antas att denna lösning är bäst för barnet och barnets vilja blir således inte intressant. Men som huvudregel gäller även här att barnets vilja ska beaktas om den inte överensstämmer med det föräldrarna har enats om.⁶¹

I interimistiska beslut, när ett temporärt beslut ska fattas, är det lämpligt om barnets vilja redovisas även om möjligheterna till en grundligare utredning är mindre.⁶²

Enligt 6 kap 19 § 6st får barnet höras inför rätten om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte kan ta skada av det. Bestämmelsen ska dock tillämpas restriktivt. Barnets rätt att komma till tals i domstol är således begränsad och sker mycket sällan. Det nämns uttryckligen i propositionen att tanken inte är att barnet ska höras inför rätten i någon större utsträckning.⁶³ Möjligheten för viljan att komma fram blir istället genom de utredningar som görs av socialtjänsten alternativt genom vittnen som kan styrka barnets vilja.⁶⁴ Att barnets vilja på ett eller annat sätt kommer fram i processen är dock något som är av vikt. Tanken är att domarna ska präglas av en transparens där barnets vilja visas och att en bedömning utifrån den görs.⁶⁵ Barnets vilja ska få utrymme i processen och om barnet är tillräckligt gammalt för att uttrycka sin åsikt i frågan ska det

⁶⁰ Se Prop. 1994/95:224 s. 53.

⁶¹ Se Dahlstrand (2004) s. 82.

⁶² Se Sjösten (2014) s. 53.

⁶³ Se Prop. 1994/95:224 s. 35.

⁶⁴ Ryrstedt (2005) s. 343.

⁶⁵ Ryrstedt (2009) s. 1035.

vara med i vårdnadsutredningen. En vårdnadsutredning som inte innehåller detta är inte ett tillräckligt underlag för domstolens bedömning i en vårdnadstvist. Utredaren har således en skyldighet att utreda och beskriva huruvida barnet har en vilja som kan få betydelse för den materiella bedömningen.⁶⁶

4.5 Rättsfall

4.5.1 NJA 1995 s. 398 Betydelsen av en 13-årig flickas vilja

Målet mellan två tidigare makar gäller vårdnaden över en 13-årig flicka. Dottern har hela tiden motsatt sig att mamman ska ha vårdnaden över henne och sagt att hon vill bo hos sin pappa. Det har framkommit uppgifter som både tingsrätt, hovrätt och högsta domstolen anser visa på bristande egenskaper som vårdnadshavare gällande pappan med tanke på hans agerande. Trots dotterns tydliga inställning att hon inte vill att mamman ska ha vårdnaden om henne gör tingsrätten den bedömningen att med hänsyn till dotterns ålder har hon ett stort behov av umgänge med båda föräldrarna och eftersom pappan har visat sig motverka detta ska mamman tillerkännas vårdnaden över henne.

Hovrätten nämner inledningsvis att beslutet ska grunda sig i vad som är barnets bästa med särskilt fokus på en god kontakt med båda föräldrarna, men att barnets egen vilja även ska spela roll eftersom hon vid detta tillfälle är 13 år gammal. Dottern har i hovrätten gjort ett uttalande där hon tydligt säger sig vilja bo hos sin pappa och distansera sig från mamman. Hovrätten anser dock att hennes uttalande inte kan anses spegla hennes egen vilja med tanke på det sätt hon uttalar sig om sin mamma utan att närmare kunna svara på varför. Hovrätten anser det stå klart att hon är under press av pappan och att det inte är hennes egna tankar som återges i rätten. Hovrätten lägger därmed ingen vikt vid flickans uttalande i vårdnadsfrågan. Fokus läggs då istället på kontaktsprincipen där den förälder som bäst tillgodoser att barnet får kontakt med båda föräldrarna ska föredras. Mamman får vårdnaden.

⁶⁶ Se Prop. 1994/95:224 s. 33.

Högsta domstolen gör en annan bedömning och lägger fokus på dotterns vilja då hon är 13 år och kan anser ha en mognad som är normal vid denna ålder. De anser att trots att faderns lämplighet som vårdnadshavare kan ifrågasättas är flickans vilja uttrycklig och tydlig. Eftersom det inte innebär en fara för dottern att pappan får vårdnaden ska hennes vilja ges avgörande betydelse och pappan får vårdnaden över dottern.

Sammanfattande kan man säga att domstolarna gör tre skilda bedömningar när det gäller barnets vilja. Tingsrätten lägger vikt vid kontaktsprincipen. Hovrätten anser att viljan inte speglar flickans egna och riktiga vilja. Högsta domstolen lägger däremot väldigt stor vikt vid flickans vilja. De skriver det som att viljan ska följas i fallet så länge det inte är någon fara för barnet. Därmed får barnet nästan självbestämmanderätt angående vårdnadsfrågan och målet gav en tydlig prejudicerande förstärkning för betydelsen av äldre barns vilja i vårdnadsfrågor.⁶⁷

4.5.2 RH 1998:2 Betydelsen av 11-årig pojkes vilja

Föräldrarna bor nu på olika orter och mamman har sedan tidigare dömts till ensam vårdnadshavare över deras båda barn. Pappan yrkar nu på ensam vårdnad över pojken som vid tingsrättens dom är 10 år gammal.

Båda anses av tingsrätten som lämpliga vårdnadshavare och vårdnadsutredningen talar för att pojken vill bo hos sin pappa. Tingsrätten ställer barnets vilja mot det faktum att han med tanke på att pappan bor på en annan ort skulle behöva flytta, byta skola samt att den vardagliga kontakten med hans syskon skulle upphöra. Tingsrätten ställer sig frågande till om pojken förstår vad hans önskan skulle innebära och anser att han inte har nått en sådan mognad och ålder att hans vilja ska få genomslag.

I hovrätten görs en djupare analys kring barnets vilja och dess betydelse. Hovrätten anser att pojkens vilja inte behöver ifrågasättas. Att barnets vilja

⁶⁷ Se Dahlstrand (2004) s. 85.

är en viktig faktor och att man inte kan fastställa en åldersgräns utan att viljan ska tas in i den samlade bedömningen som ska göras i vårdnadstvister utifrån barnets bästa. Hovrätten tar dock vägledning från verkställighetsreglerna i föräldrabalken där det står att om barnet fyllt tolv år eller nått en tillräcklig mognad kan man inte verkställa mot dess vilja. Pojken är elva år och hovrätten anser att hans vilja ska vägas in i bedömningen trots att den inte har avgörande betydelse. Även hovrätten lägger vikt vid att han skulle behöva byta skola och umgänge samt att det är en stor omställning för ett barn att förändra sin vardag på detta sätt. Hovrätten anser dock att pojken förstår konsekvenserna av hans önskan. När det gäller den vardagliga kontakten med syskonen anser hovrätten att en viss kontakt med syskonen fortfarande kan fortgå och att kontakten med pappan även väger tungt. I den samlade bedömningen med pojkens vilja som utgångspunkt anser hovrätten att det är till barnets bästa om pappan får vårdnaden över pojken.

Pojkens vilja är således tydlig, frågan i både tingsrätt och hovrätt är hur mycket genomslag den ska få med tanke på att pojken är 10 respektive 11 år vid tiden för de båda domarna. Efter att resonerat utifrån pojkens perspektiv gör tingsrätten bedömningen att han med tanke på konsekvenserna av hans vilja inte kan anses ha tillräcklig ålder eller mognad för att viljan ska få genomslag. Hovrätten gör dock en motsatt bedömning.

4.5.3 T 9396-14 Betydelsen av 17-årig flickas vilja

I målet avgörs en vårdnadsvist om en 16 årig flicka som vid tillfället bor på ett behandlingshem. Båda föräldrarna har haft missbruksproblem och modern lider av bipolär sjukdom. Tingsrätten börjar med att säga att barnets bästa ska vara den enda grunden för bedömningen och att en rättvisesynpunkt mellan föräldrarna eller deras behov av kontakt med barnet är irrelevant. Tingsrätten anser att de båda föräldrarnas bristfälliga kontakt och samarbetsvårigheter gör att gemensam vårdad inte är aktuellt. Ingen av föräldrarna utesluts som vårdnadshavare för deras tidigare ageranden eller

missbruk men modern lider av psykisk ohälsa och hennes förhållanden blir därför osäkra och fadern har vårdnaden som det ser ut vid tillfället.

Tingsrätten fastslår att flickans önskan är att vårdnaden ska vara hos modern och de säger att vanligtvis har barn över tolv år stor påverkan i frågan men att det inte betyder att de själva kan bestämma över vårdnaden utan beslutet ska tas utifrån alla de omständigheter som framkommer i det enskilda fallet. Med hänsyn till moderns personliga förhållanden anser tingsrätten att barnets vilja inte kan beaktas och fadern får fortsatt vårdnaden.

Hovrätten säger att barnets vilja ska beaktas och ju äldre barnet är ju mer hänsyn ska tas till dess vilja och åsikter. Vid denna tidpunkt är flickan 17 år och uttrycker en stark önskan om att inte ha någon kontakt med fadern eller att han ska ha vårdnaden. Det framgår även att hon inte haft någon som helst kontakt med fadern på flera år. Hovrätten anser därmed med hänvisning till rättsfallet ovan NJA 1995 s. 398 att det måste framgå att modern är olämplig som vårdnadshavare för att man ska frånga barnets vilja, och det som framkommit om moderns hälsa är inte av sådan art att man kan frånga barnets vilja i detta fall. Modern får därför vårdnaden.

Flickans vilja får som utgångspunkt väga tungt med tanke på hennes ålder. Frågan blir då om barnets vilja väger tyngre än det som talar mot modern som vårdnadshavare.

4.5.4 T 8195-10 Betydelsen av en 12-årig flickas vilja

Domen handlar om vårdnaden av en flicka till två tidigare makar. Hon är 11 år och 9 månader vid tingsrättens dom och 12 år och 9 månader vid hovrättens dom. Tingsrätten har att bedöma huruvida den gemensamma vårdnaden som interimistiskt dömts ut ska upphöra och om så blir fallet, vem som ska ha ensam vårdnad över flickan.

Tingsrätten börjar med att säga att bedömningen ska enligt lagen utgå från barnets bästa och 6 kap 2a § FB. Hänsyn ska tas till barnets vilja utifrån ålder och mognad och hänvisar till proposition 2005/06:99, där det står att eftersom det markeras särskilt i lagen att barnets vilja ska beaktas är det

tanken att visa att det är en särskilt betydelsefull omständighet som ska beaktas vid bedömningen. Samt att om barnet har en bestämd vilja och har en sådan ålder och mognad att den ska väga in bör domstolen följa barnets önskan. Detta gäller dock sammantaget med de andra omständigheterna som framkommer i fallet och en helhetsbedömning ska göras i det individuella fallet. Det ska även göras en bedömning huruvida barnets vilja är dess egen önskan eller inte.

Flickan har uttryckt att hon inte vill gå hem till sin pappa och att hon inte vill träffa honom ensam och anser att hon ska bo hos sin mamma. När det gäller frågan huruvida vårdnaden ska vara gemensam eller inte anser tingsrätten att det inte föreligger en sådan samarbetskonflikt mellan föräldrarna som talar emot gemensam vårdnad i fallet. De anser att trots flickans uttalanden angående fadern och deras kontakt att vårdnaden ska vara gemensam och att ett samarbete kan komma att lösa den konflikt som har uppstått mellan flickan och fadern.

I hovrätten ett år senare har det inte förekommit några kontakter mellan flickan och pappan och konflikten mellan föräldrarna har blivit värre. Hovrätten gör därför som första bedömning att den gemensamma vårdnaden inte kan fortsätta och har därmed att bedöma vem av de två föräldrarna som ska tillerkännas ensam vårdnad. Hovrätten anser de båda som lämpliga vårdnadshavare och lägger vikt vid att flickan har de senaste åren bott hos sin mamma. När det gäller flickan som är snart 13 år vid tidpunkten för domen är hennes vilja densamma som innan. Att hon inte vill ha någon kontakt med pappan samt att hon är rädd att hennes pappa ska ta henne från hennes mamma. Hovrätten anser med tanke på de omständigheterna att vårdnaden ska ges till mamman.

Tingsrätten gör bedömningen att vårdnaden ska vara gemensam trots flickans vilja att inte träffa fadern ensam eller vara hos honom. Detta då tingsrätten anser att samarbetet föräldrarna mellan bör fungera. Inför hovrätten har vissa förutsättningar ändrats som gör att gemensam vårdnad

inte kan dömas ut. Således får domstolen ta ställning till vem av föräldrarna som ska ha ensam vårdnad och här får istället flickans vilja avgörande betydelse.

4.5.5 T 2976-12 Betydelsen av en 15-årig pojkes vilja

Vid vårdnadsfrågan för ett av barnen har domstolen att bedöma hans vilja och yttranden, jag lämnar således de andra delarna av rättsfallet utanför mitt arbete. Det gäller en pojke som är nästan 14 vid tidpunkten för tingsrättsdomen och nästan 15 vid tidpunkten för hovrättsdomen.

Tingsrätten har att bedöma huruvida vårdnaden ska vara gemensam eller om antingen modern eller fadern ska ha den ensamt, samt de yrkanden om reglerat umgänge som fadern yrkat på. Pojken uttalar sig klart i utredningen att han inte vill ha ett reglerat umgänge med fadern och tingsrätten slår fast att det inte ska dömas ut något sådant då det inte hade gått att verkställa mot pojkens vilja. Med hänsyn till att det inte regleras något umgänge och att pojken ska bo hos sin mamma anser tingsrätten att det är rimligt att vårdnaden tillförordnas modern ensamt.

Hovrätten har att bedöma huruvida vårdnaden om pojken ska vara fortsatt ensam för modern eller om det ska dömas ut gemensam vårdnad. De börjar med att konstatera att barnets bästa är en utgångspunkt och att gemensam vårdnad ofta är väldigt bra för barnets kontakt med båda föräldrarna och således för barnets bästa. Bedömningen ska dock göras individuellt och hänsyn ska tas till de omständigheterna som framkommer i det enskilda fallet för att komma fram till vad som är barnets bästa. Hovrätten anser att det inte finns någon anledning att ifrågasätta pojkens vilja som är att modern ska ha ensam vårdnad över honom. Eftersom han är nästan 15 år gammal ska hans vilja typiskt sett ha stor betydelse. Hovrätten anser dock att barnets vilja ska ges mer betydelse i frågor om boende och umgänge eller vem av de två föräldrarna som ska ha ensam vårdnad men inte i samma utsträckning när domstolen har att bedöma huruvida det ska vara gemensam vårdnad eller inte. Detta för att trots åldern och mognaden hos pojken är det svårt att förstå konsekvenserna av dess vilja och därför ska inte viljan få avgörande

betydelse i just denna fråga. Hovrätten anser att det inte föreligger en sådan samarbetsvårighet som gör ensam vårdnad aktuell.

Tingsrätten gör således först bedömningen huruvida det ska finnas reglerat umgänge med fadern och kommer fram till att det inte ska göra det med tanke på pojkens vilja. Utan reglerat umgänge finns det enligt tingsrätten ingen anledning till att vårdnaden ska vara gemensam.

Hovrätten anser dock att barnets vilja som normalt väger tungt med tanke på att pojken är nästan 15 år, inte ska få samma betydelse vid bedömningen huruvida vårdnaden ska vara gemensam eller inte.

5 Analys

Jag har tidigare besvarat deskriptivt på vad barnets bästa är i kapitel tre.⁶⁸

Det fortsatta arbetet kommer beröra vilken betydelse barnets vilja har i domstolsbedömningen samt vilken betydelse rätten att komma till tals i vårdnadstvister har.

5.1 Vilken betydelse har barnets vilja i vårdnadstvister?

Att bedömning i vårdnadstvister är individuell och görs olika från fall till fall är en förutsättning för den grundläggande målsättningen med bestämmelserna, det vill säga barnets bästa. Detta behov av individuella prövningar ställer ett krav på en flexibel lagstiftning så att tillämpningen kan anpassas till det enskilda fallet. Detta får såklart betydelse för möjligheten att i lagtexten precisera när barnets vilja ska beaktas och inte. Även i rättsfall tycker jag det är svårt att se ett mönster för när viljan ska få avgörande betydelse. Detta beror på att bedömningen blir sammanvävd av alla de omständigheter som framkommer i utredningen. Risken med en flexibel lagstiftning där utrymmet för olika tolkningar är stort blir att förutsägbarheten minskar. I mitt första rättsfall som presenteras, NJA 1995 s. 398 blir utgången av målen olika i alla instanserna. Tingsrätten lägger väldigt lite vikt vid barnets vilja och istället får kontaktsprincipen väga tungt. Hovrätten resonerar väldigt väl kring huruvida viljan återspeglar barnets faktiska vilja eller om hon är påverkad av fadern och gör bedömningen att det senare är fallet, vilket leder till att domstolen helt bortser från barnets vilja. Högsta domstolen berör inte ens huruvida dottern är påverkad av pappan utan lägger vikt vid viljan. HD visar tydligt att barnets vilja ska väga väldigt tungt när den är tydlig och barnet har nått tillräcklig ålder och mognad.

⁶⁸ Se sid 9ff.

Här kan vi således se tre helt olika bedömningar av vad som är barnets bästa. Den bedömning som ska göras angående barnets vilja grundar sig i dess ålder och mognad. Den måste delvis vara svår att förutse och det kommer skilja från fall till fall för att det effektivt ska gå att tillämpa. Även om det är tydligt att ett väldigt ungt barns vilja inte kommer få någon vidare betydelse och ett barn nära 18 år kommer ha en vilja som ger avgörande betydelse blir en tydlig gräns däremellan omöjlig att dra.

Vad som dock inte bör vara oförutsägbart eller oklart på något sätt är på vilket sätt barnets vilja analyseras. Vid bedömningen om barnets vilja är tanken att domstolen ska se situationen i barnets perspektiv. Domstolen ska analysera de konsekvenser barnets vilja kan komma att få ur dennes ögon. Tittar man på rättsfall nummer två och tre ser man tydligt att detta får betydelse.

I rättsfall nummer två RH 1998:2 tillämpar domstolarna ett tydligt barnperspektiv och diskuterar huruvida pojken kan antas förstå konsekvenserna av hans vilja även om tingsrätten och hovrätten gör olika bedömningar av det. Barnperspektivet är viktigt och även att tydligt resonera i domen kring de olika förutsättningarna barnet har. Det står klart att om barnets vilja skulle få genomslag skulle det få betydande förändringar i barnets livssituation. Domstolen resonerar kring huruvida barnet kan förstå konsekvenserna av detta istället för att själva göra bedömningen huruvida det är lämpligt.

Till skillnad från rättsfall nummer två anser jag att domstolarna inte tillämpar det barnperspektiv de borde i rättsfall nummer tre T 9396-14. Barnet har absolut en sådan ålder och mognad att dess vilja ska väga väldigt tungt. I ett sådant fall bör det krävas mycket för att det inte ska få avgörande betydelse. I ett fall som detta är barnet själv den som har störst förståelse för vad dess önskan skulle få för konsekvenser, det vill säga leva med sin mamma. Tingsrätten och hovrätten gör dock bedömningen utifrån vad som

allmänt ses som lämpligt angående moderns förhållande och bedömningen ligger istället på mamman.

Ett tydligt barnperspektiv gör måhända inte någonting för att allmänt precisera vid vilken ålder barnets vilja får betydelse men det leder definitivt till att barnets vilja ses på rätt sätt. Ett sätt som leder till att barnets bästa beaktas utifrån barnet själv.

En intressant aspekt av överprövningen av vårdnadstvister är att då ålder och mognad påverkar vikten av barnets vilja kommer viljan väga tyngre i kommande instanser. Barnet är som vi kan se i de rättsfall jag tagit med oftast ett år äldre. Även om barnets situation och dess förhållande är densamma, barnets vilja är likadan i alla instanserna så kommer en förutsättning ändras, tiden. Barnet blir äldre och mognare och viljan borde få mer betydelse. Detta trots att vårdnadstvisterna handläggs skyndsamt. Detta gör ju att HD:s bedömning inte nödvändigtvis är en annan än den tingsrätten eller hovrätten gör utan ett förhållande ändras oundvikligt som gör att en viss faktor ska få mer betydelse. Även andra omständigheter som påverkar bedömningen av barnets bästa kan hinna ändras. I rättsfall nummer fyra T 8195-10 har ganska mycket förändrats och bedömningen som görs förändras markant.

I rättsfall nummer fem T 2976-12 anser jag att hovrätten berör en intressant fråga, huruvida barnets vilja ska få olika genomslag beroende på vilken fråga det gäller. I detta fall att viljan ska ha mindre betydelse vid frågan om vårdnaden ska vara gemensam eller inte. Bedömningen om vårdnaden ska vara gemensam eller inte grundar sig i samarbetsförmågan mellan föräldrarna och barnets vilja bör enligt hovrättens bedömning inte väga lika tungt i det fallet. Samma bedömning gör tingsrätten i T 8195-10. Trots barnets tydliga vilja lägger tingsrätten fokus på föräldrarnas samarbetsförmåga och lämnar viljan därhän vid frågan om vårdnaden ska vara gemensam eller ensam. Således verkar det finnas ett utrymme att mer eller mindre bortse från barnets vilja i denna fråga. Med tanke på att det inte

är något lika konkret som till exempel vem barnet ska bo hos uppfyller det ett visst syfte. Det krävs ganska mycket för att förstå konsekvenserna. Åtminstone bör det krävas en högre ålder och mognad för att ge viljan betydelse i denna frågan.

5.2 Finns det en rätt för barnet att komma till tals i vårdnadstvister?

Det finns en tydlig skyldighet för konventionsstaterna att se till att barnet får rätt att uttrycka sina åsikter i vårdnadsfrågor enligt barnkonventionen.

Konventionen ger staterna utrymme att möjliggöra denna rättighet på ett sätt som är passande enligt nationell lagstiftning. I Sverige ser systemet ut så att vårdnadstvister är indispositiva och rätten ska se till att målet är ordentligt utrett. Det finns en viss möjlighet att höra barnet i rätten enligt 6 kap 19 § 5st FB men det används sällan. Denna skyldighet att utreda barnets vilja ligger istället på socialtjänsten i och med deras roll i samarbetsamtalen.

Något som var tydligt när jag läste rättsfall angående vårdnad av barn var att jag fick leta för att hitta fall där barnets inställning i frågan tas upp i domskälen. I ännu färre fall diskuteras den grundligt. Tanken är att det ska föreligga en transparens. I förarbetena sägs det uttryckligen att om barnet har en tillräcklig ålder för att ha en betydande vilja ska den komma fram i vårdnadsutredningen för att det ska vara en tillräcklig utredning att göra en bedömning utifrån. Uttalandena i förarbetena upplevs mer som en målsättning. Denna tydliga redovisning av barnets vilja även de gånger den inte är uttrycklig är något som kanske får nytt fokus vid en eventuell inkorporering av barnkonventionen.

Käll- och litteraturförteckning

Källor:

SOU 1997:116 Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige

SOU 2005:43 Vårdnad boende och umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar

SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag

Prop. 1994/95:224 Barns rätt att komma till tals

Prop. 2005/06:99 Nya vårdnadsregler

Litteratur:

Dahlstrand, Lotta, *Barns deltagande i familjerättsliga processer*, Juridiska fakulteten, Univ., Diss. Uppsala: Univ., 2004, Uppsala 2004

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1., uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013

Ryrstedt, Eva, 'Barnets bästa och vilja i domstol', SVJT 2009 s. 1013

Ryrstedt, Eva, 'Barnets rätt att komma till tals i frågor om vårdnad, boende eller umgänge', JT 2005/06 Nr 2, s. 303

Saldeen, Åke, *Barn- och föräldrarätt*, 7., [rev]. uppl., Iustus, Uppsala, 2013

Schiratski, Johanna, *Barnrättens grunder*, 5., [omarb]. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014

Singer, Anna, *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 6., [omarb]. uppl., Norstedts juridik Stockholm, 2012

Singer, Anna, 'Gemensam vårdnad för alla föräldrar – Barnets bästa eller social ingenjörskonst?' SVJT 2014 s. 348

Sjösten, Mats, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, 4. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014

Sjösten, Mats, Vårdnad, boende och umgänge: 'några aktuella frågor i anslutning till 6kap föräldrabalken', JT 1999/00 Nr 2, s. 337

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1995:398

Hovrätten

RH 1998:2

Svea hovrätt, mål T 9396-14, dom 2015-04-21

Svea hovrätt, mål T 8195-10 dom 2011-09-26

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål T 2976-12, dom 2013-10-21